

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Hvordan påvirker rettighetsforskriften utøvelsen av miljøterapi på ungdomsinstitusjon

How does the rights and regulations affect the environmental therapy at youth institutions

Deniz Köylüoglu

Sosialt arbeid

Fakultet for helse- og sosialvitenskap

Institutt for velferd og deltaking – Campus Sogndal

Veileder: Liv Marit Kleppe

Innlevert 23.05.19

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

Abstract

The purpose of this paper is to describe how the rights and regulations during stay in child welfare institution affect the environmental therapy and treatment for juveniles that are placed by coercive measures in youth institutions. To investigate this problem, environmental therapists have portrayed their thoughts and experiences through interviews. The findings in this study show that the legislation has an impact but that it does not get in the way of exercising good environmental therapy to promote positive development for the minors. The study has found that it is necessary to have a broad knowledge of the rights regulations in order to be able to manage the professional judgment that the law gives access too. In addition, it emerges how important it is with reflection among the employees at the institution to ensure that the best possible practice is provided.

Innhold

Innhold	1
1.0 Innledning.....	3
1.1 Problemstilling	3
1.1.1 Konkretisering av problemstilling.....	4
1.2 Begrepsforklaring.....	4
1.2.1 Miljøterapi.....	4
1.2.2 Institusjon.....	4
1.2.3 Rettighetsforskriften og rundskrivet.....	5
1.2.4 Tvang og makt.....	5
1.3 Studiens relevans for feltet	5
1.3.1 Min forforståelse og studiens relevans for meg	6
1.3.2 Relevans for ungdommene som er berørt av rettighetsforskriften	7
1.4 Tekstens struktur	7
2.0 Metode.....	8
2.1 Forundersøkelse	8
2.2 Hovedinnsamling av data; individuelle intervjuer	9
2.3 Kritikk og validitet til dataen	9
2.3.1 Forske på egen organisasjon	10
2.3.2 Utvalg av informanter	11
2.3.3 Bearbeiding av rådata.....	11
2.4 Etske hensyn.....	12
3.0 Teori og redegjørelser	13
3.1 Miljøterapi.....	13
3.2 Om rettighetsforskriften	13
3.2.1 Rettighetsforskriftens formålsparagraf (§ 1).....	14
3.2.2 Skjønn i forskriften.....	15

3.2.3	Muligheter for tvangsbruk overfor ungdommene	15
3.2.4	Fylkesmannen som tilsynsmyndighet	16
3.3	Etiske hensyn på institusjonene.....	16
3.3.1	Negativ og positiv frihet samt fri vilje	17
3.3.2	Spenningsfeltet mellom hjelp og kontroll	17
4.0	Presentasjon av empiri	19
4.1	Kunnskap om rettighetsforskriften	19
4.2	Skjønnsbruk og refleksjon.....	20
4.3	Hjelp gjennom kontroll	21
5.0	Drøfting	23
5.1	Tvang og makt.....	23
5.2	Skjønn og refleksjon for god praksis.....	25
5.3	Etiske betraktninger på barneverninstitusjon	27
6.0	Avslutning	29
6.1	Konklusjon	29
6.2	Framtida forskningsområder	30
7.0	Litteraturliste	31
7.1	Lovverk og offentlige dokumenter	33
	Vedlegg 1 Samtykkeskjema	
	Vedlegg 2 Intervjuguide	

1.0 Innledning

I 2018 ble Vestlundveien ungdomssenter i Bergen mye omtalt i mediene på bakgrunn av at ei jente døde av overdose under oppholdet. I en rapport fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2018) framkom det at Vestlundveien hadde alvorlige mangler i omsorgsarbeidet. Blant annet hadde ikke personalet god nok kunnskap om rettighetsforskriften, og det eksisterte heller ikke en arena for refleksjon rundt behandlingsansvaret angående denne forskriften.

Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon (2011) er en samling lover som skal sikre at barn som bor på institusjon får den omsorgen og behandlingen som er til barnets beste. I tillegg gir rettighetsforskriften barna rettigheter slik at de er sikret individuell integritet mens de er plassert.

Hensikten med denne studien er å kaste lys over hvordan rettighetsforskriften påvirker det miljøterapeutiske arbeidet med ungdommer på institusjon. For å finne svar på dette, har erfarne miljøterapeuter deltatt i studien og skildret sine refleksjoner om rettighetsforskriften og miljøterapi for å nå god praksis. I denne teksten blir leseren kjent med miljøterapi, rettighetsforskriften og etiske betraktninger sett i forbindelse med makt, tvang, frihet og selvbestemmelse på ungdomsinstitusjon.

1.1 Problemstilling

Rettighetsforskriften (2011) er en rekke lover med tilhørende rundskriv for å sikre god og riktig praksis overfor barn og unge som bor på barnevernsinstitusjoner i Norge. Ønsket med denne oppgaven er å finne ut hvordan disse lovene påvirker det daglige arbeidet for miljøterapeuter på ungdomsinstitusjoner. Problemstillingen er dermed følgende:

Hvordan påvirker rettighetsforskriften utøvelsen av miljøterapi på ungdomsinstitusjon?

1.1.1 Konkretisering av problemstilling

Det studien ønsker å undersøke er hvordan miljøterapeuter mener at det daglige arbeidet med ungdommer på barnevernsinstitusjon blir påvirket av rettighetsforskriften. I problemstillingen er begrepet utøvelse av miljøterapi brukt. Det er den enkelte miljøterapeut som skal skildre hvordan den miljøterapeutiske behandlingen blir påvirket av rettighetsforskriften.

Institusjonene det gjelder er barnevernsinstitusjoner der barn og unge kan bli plassert av ulike grunner. Denne teksten fokuserer fremst på såkalte *atferdsinstitusjoner*. Hensikten med å avgrense på slik måte er at det er sannsynlig at praksisen ser ulik ut på forskjellige typer institusjoner, selv om alle blir styrt av samme lover. I tillegg er det noen særlover i rettighetsforskriften som gjelder kun for ungdommer som er plassert på atferdsinstitusjon etter barnevernloven (1992) § 4-24 og § 4-26.

1.2 Begrepsforklaring

Flere begreper som blir brukt i teksten kan tolkes forskjellig avhengig av hvilke kunnskaper en har om emnet eller hvilken faglig bakgrunn leseren har. Derfor er det nødvendig med en kort forklaring på noen sentrale begreper som blir mye brukt i oppgaven.

1.2.1 Miljøterapi

Miljøterapi er en form for behandling mellom mennesker. Det er mange plasser i samfunnet der miljøterapi brukes som behandling, og innholdet kan variere. Når teksten refererer til miljøterapi, gjøres det i henseende til all den tid som ungdommen bor på institusjonen med tett oppfølging av miljøterapeuter. En dypere forklaring på hva miljøterapi innebærer gis i redegjørelsen.

1.2.2 Institusjon

I Norge finnes det ulike typer barnevernsinstitusjoner. Ungdommene blir plassert på en spesifikk institusjon avhengig av problematikken. Det kan for eksempel gjelde institusjoner

som behandler rusproblemer hos unge eller at omsorgssituasjonen hjemme ikke er god nok (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015). Den type institusjon problemstillingen refererer til er en såkalt *atferdsinstitusjon*. Der får ungdommene hjelp til å arbeide med atferden og forebygge videre risiko for negativ utvikling. Fra nå av i teksten vil *ansatt* og *voksen* bli brukt for å referere til miljøterapeuter som arbeider på denne type institusjon, og beboere på slike bofellesskap vil bli referert til som *ungdommer*, *barn* eller *unge*.

1.2.3 Rettighetsforskriften og rundskrivet

Rettighetsforskriften (2011) er det sentrale lovverket som regulerer barn og unges rettigheter når de er plassert på institusjoner i Norge. Et rundskriv er en orientering fra regjeringens departement om tolkninger av disse lovene. Siden rettighetsforskriften inneholder mye skjønn, blir rundskrivet brukt i teksten siden den fungerer som en veileder ved håndhevelse av forskriften. Fra nå av i teksten, når forskrift eller rundskriv blir nevnt, er det Rettighetsforskriften av 2011 og dens rundskriv (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartement, 2011) som det blir referert til.

1.2.4 Tvang og makt

Tvang og makt kan bli tolket forskjellig. Det er viktig å forklare disse begrepene siden de har en sterk negativ klang når det kommer til omsorg og behandling. Den type tvang og makt som oppgaven refererer til har som formål å bidra til rehabilitering for ungdommene den utøves på. Dermed har tvangen som blir diskutert til hensikt å hjelpe, og hjemmel i loven. Eksempler på tvangsbruk kan være å begrense bevegelsesfriheten, ransaking av rom og eiendeler eller fysisk nedlegging.

1.3 Studiens relevans for feltet

Det er skrevet mye om barnevernsinstitusjoner og rettspraksis som blir brukt. På feltet finner en flere artikler og rapporter som gjelder tvang, krenkende behandling, urettferdig behandling og liknende på barnevernsinstitusjoner (Ulset & Melheim, 2013; Reime, 2017; Ulset &

Tjelflaat, 2012; Barneombudet, 2015). Forskning om hvordan rettighetsforskriften påvirker de ansattes muligheter i det daglige arbeidet med miljøterapi er det dessverre skrevet lite om. Det er flere tekster som kommer inn på temaet, men ikke noen som fokuserer på hvordan rettighetsforskriften aktivt påvirker det daglige arbeidet med miljøterapi på atferdsinstitusjon. I tillegg er det også forsket lite på barns rettigheter under en institusjonsplassering i Norge (Ulset & Tjelflaat, 2013). I utgangen av 2017 bodde det 1199 barn og unge på institusjon (Statistisk sentralbyrå [SSB], 2018). Samtlige av disse er nær berørt av rettighetsforskriften, så derfor er det viktig med mangfoldig forskning på emnet.

Barnevernsinstitusjoner har i liten grad vært gjenstand for forskning. De studier som eksisterer har oftest vært utført med et syn utenfra der en har søkt etter strukturelle og teoretiske problemer (Storø, Bunkholdt & Larsen, 2010). Storø med flere belyser at undersøkeren i tidligere studier har betraktet institusjonene utenfra og mener at dette perspektivet må suppleres med annen type forskning. Med tanke på min erfaring med miljøterapi og konteksten der rettighetsforskriften håndheves, er denne studien skapt fra innsiden av institusjonene. Dermed bidrar teksten til læring på et felt der det eksisterer lite kunnskap.

1.3.1 Min for forståelse og studiens relevans for meg

Jeg har arbeidet på tre forskjellige ungdomsinstitusjoner i Norge og Sverige. I tillegg har jeg samarbeidet med en institusjon i Finland under et kortvarig prosjekt. Et vanlig utsagn jeg ofte hørt i møter med fagfolk fra samtlige plassene er at det miljøterapeutiske arbeidet er mye vanskeligere i dag enn hva det var tidligere, og at dette gjerne skyldes hvordan lover og forskrifter er formulert. En kollega i Norge sa en dag, oppgitt: *vi har gitt fra oss makten*. Denne diskursen og forståelsen om at nye lover og retningslinjer på statlig nivå påvirker det miljøterapeutiske opplegget negativt, var internalisert i meg. I prosessen av denne oppgaven, har et ønske vært å utfordre denne forståelsen og å finne ut om diskursen virkelig stemmer. Falsifisering eller verifisering av hypotesen kommer til å gjøre meg mer bevisst, kritisk reflektert og hjelpe meg som framtidig miljøterapeut med å sikre best mulig praksis for allerede sårbare barn og unge som er plassert på institusjon.

1.3.2 Relevans for ungdommene som er berørt av rettighetsforskriften

Det er nevnt i rundskrivet til rettighetsforskriften og i rutinehåndboken på institusjonen der jeg jobber at ungdommene ved inntak skal få rettighetene sine forklart og få kunnskap i hva det innebærer. Ungdommene som blir tvangsplassert på institusjon er som oftest veldig flinke til å finne ut hvilke rettigheter de har. Dessverre viser det seg at de kan ha et feilaktig bilde av disse lovene ifølge en av informantene. Ungdommene fokuserer på hva de voksne ikke får lov til å gjøre, og glemmer gjerne at de ansatte faktisk har flere muligheter til å bruke tvang hvis det oppfattes som nødvendig. Forhåpentlig vil også kunnskapen som blir produsert i denne oppgaven bidra til at ungdommene får flere perspektiv på rettighetsforskriften.

1.4 Tekstens struktur

Første del av oppgaven presenterer valg av metode og framgangsmåten for innsamling av empiri. I metodeavsnittet får kritikk og validitet en stor plass siden denne studien innebærer en viss kompleksitet. Til slutt følger noen etiske hensyn ved forskning som er relevante for denne studien.

I avsnittet med teori og redegjørelser tar teksten for seg sentrale emner for å forstå problemstillingen. Det innledes med en kort forklaring på hva miljøterapi er for så å følge opp med en omfattende redegjørelse av rettighetsforskriften. Siden oppgaven dreier seg blant annet om mindreårige, rettigheter og utøvelse av makt, avsluttes teoridelen med noen etiske hensyn der det overordnede temaet er selvbestemmelse.

I empiridelen skal leseren få innblikk i hvordan informantene mener at kunnskap om rettighetsforskriften kan ha betydning for arbeidet med miljøterapi på institusjon.

Rettighetsforskriften er i stor del basert på skjønnsutøvelse, så derfor er det hensiktsmessig å følge opp med hva informantene sier om skjønnsbruk og viktigheten av refleksjon for å gjøre et godt arbeid. Med tanke på at rettighetsforskriften skal sikre ungdommene god hjelp, og dette iblant gjennom makt, avsluttes empiridelen med informantenes forståelse av hjelp og kontroll ved miljøterapeutisk arbeid.

2.0 Metode

Kvalitativ metode i form av intervjuer er utgangspunktet for datainnsamlingen. Denne tilnærmingen er valgt siden det er et komplekst fenomen som skal undersøkes. Ønsket er å utvikle en forståelse over hvordan informantene opplever og reflekterer rundt temaene som er i relasjon til problemstillingen. Thagaard (2018, s. 11) skriver at kvalitative metoder egner seg godt ved slike undersøkelser. Hun mener videre at kvalitative metoder særlig er gode å bruke på temaer som det er lite forsket på tidligere, noe som stemmer på dette temaet ifølge Ulset & Tjelflaat (2013).

Denne type metode er hensiktsmessig å bruke når man forsker på sosialt arbeid (Nygren, 2009, s. 15). Dette fordi den endelige problemstillingen blir endret underveis, ettersom forskeren får nye innsikter og dypere forståelse av emnet. Siden sosialt arbeid og sosiale problemer er meget komplekst, har også denne problemstillingen blitt endret underveis. Gjennom nye innsikter og dermed omformulering av forskningsobjektet, bærer vi et stort ansvar ved all forskning (Bourdieu 1988, s. 6). Med dette ansvaret i bakgrunnen, og at kvalitative studier er ressurskrevende, valgte jeg å utføre en form for forundersøkelse. Dette er delvis på grunn av at jeg har begrenset med tid for studien og vil få best mulig utbytte fra de tilfeller da empiri skal samles (Bryman, 2012, s. 263).

2.1 Forundersøkelse

Når man skal forske på områder der det eksisterer lite kunnskap eller om hovedinnsamlingen av empiri kan bli påvirket av dårlig gjennomførelse, er det vanlig å gjennomføre en pilotstudie (Vagner & Nyland, 2011, s. 236). Siden en pilotstudie skal gjennomføres med systematikk og planlegging, kalles denne delen for en *forundersøkelse*. Denne forundersøkelsen bærer preg av en pilotstudie, men er mindre omfattende og ble gjennomført som en uformell samtale med en kollega. Hensikten med forundersøkelsen var å trene på rollen som intervjuer og for å finne fram til hvilke temaer som var relevante for problemstillingen (Bryman, 2012, s. 263).

Resultatene fra forundersøkelsen viste seg være nyttige for det videre arbeidet med oppgaven. Den bidrog med gode innspill på problemstillingen og temaer som er viktige å ta opp under de formelle intervjuene. I tillegg fikk jeg utfordre min forståelse over emnet som skulle studeres. Dette gjorde meg mer reflektert over ståstedet mitt, og dermed var det lettere å være kritisk til

min førforståelse når det gjelder rettighetsforskriftens påvirkning på det miljøterapeutiske arbeidet.

2.2 Hovedinnsamling av data; individuelle intervjuer

Individuelle intervjuer egner seg best når en er interessert i et konkret fenomen og fortolkningen av dette (Jacobsen, 2010, s. 88). Denne studien ønsker belyse hvordan rettighetsforskriften påvirker utøvelsen av miljøterapi på ungdomsinstitusjoner. Siden det eksisterer lite kunnskap om fenomenet, blir kvalitative intervjuer sett på som et godt bidrag til kunnskapsutvikling (Andersson & Ahnlund, 2009, s. 181).

Ved intervjutilfellene har en rekke spørsmål blitt brukt samtidig som intervjuene har gjennomførts noenlunde fritt avhengig av hva informanten legger vekt på. Dette er et semi-strukturert design og bidrar til at dataen som blir samlet inn speiler problemstillingen. Denne friheten til å bruke oppfølgende spørsmål gjør kvalitative intervjuer godt egnet for denne type problemstilling (Bryman, 2012).

2.3 Kritikk og validitet til dataen

Som nevnt i innledningen til metoddelen, mener Bourdieu at forskere vil påvirke objektet som studeres. I tillegg kan måten spørsmålene stilles på under intervjuene ha en viss innvirkning på empirien (Jacobsen, 2010). Gjennom å være bevisst disse faktorene blir en mer oppmerksom på denne påvirkningen. I begynnelsen av studien var jeg lite kritisk og tok mine hypoteser om fenomenet jeg har undersøkt for gitt. En kan si at jeg hadde 'blinde flekker' (van Hecke, 2007). Dette betyr at jeg hadde internalisert en forståelse, feilaktig eller riktig, over hvordan fenomenet og den daværende problemstillingen viser seg i virkeligheten. Jeg har blitt mer bevisst disse flekkene og åpnet opp for andre forståelser av fenomenet jeg studert. Denne kritiske forståelsen er meget viktig for å ikke påvirke undersøkelsen i for stor grad (Jacobsen, 2010). I et ytterligere forsøk å minimere påvirkningen på forskningsobjektet, og dermed heve validiteten, har informantene fått lese empirien de bidratt med før publikasjon. I en åpen dialog sammen med dem, har de hatt mulighet til å kommentere empirien der deres egne utsagn er brukt.

I empiriske undersøkelser er *overføring av kunnskap* et ønske (Johannessen, Tufte & Kristoffersen, 2006, s. 200). Det innebærer at kunnskapen som blir produsert i en studie er overførbart til andre områder. Med tanke på at det kun er to informanter som har deltatt i studien, og at disse to jobber for samme organisasjon, er det ikke mulig at med sikkerhet si at kunnskapen som kommer fra denne oppgaven er overførbart til alle institusjoner i Norge. Allikevel er det sannsynlig at refleksjonene som denne teksten bringer fram, vil være god for fagpersoner og ungdommer som er berørt av rettighetsforskriften.

2.3.1 Forske på egen organisasjon

I flere metodebøker framstilles det å forske på egen organisasjon som problematisk, men de samme bøkene sier også at fordelene kan være større enn ulempene så lenge undersøkeren stiller seg kritisk til sin posisjon som ansatt og forsker (Jacobsen, 2010 og Repstad, 2007). Fordeler med min rolle i denne studien er blant annet at jeg er kjent med arbeidsrutiner, språk, strukturer og at informantene ikke blir hindret av taushetsplikten under intervjuene. Dette kan gjøre det lettere for meg å se verdenen jeg studerer ut fra informantenes ståsted, noe som er viktig i kvalitative undersøkelser (Bryman, 2012, s. 399). I et forsøk å minimere påvirkningen av rollen som kollega, har informantene blitt forberedt på hva intervjuene skal handle om. Det er også tydeliggjort at de kan trekke seg når de vil eller la være å svare på et spørsmål uten noen form for konsekvens.

Å studere egen organisasjon kan innebære en ulempe (Jacobsen, 2010). Dette for at forskeren kanskje ikke tør å være ærlig for å beskytte informanter, ledelse eller kolleger. I denne undersøkelsen er det ingen i organisasjonen som blir direkte påvirket av studien. Derimot vil kunnskapen øke bevisstheten rundt hvordan fenomenet jeg har studert viser seg i praksis. Selv om det eksisterer noen ulemper ved å studere en egen organisasjon, uttrykker flere at fordelene veier tyngre enn ulempene (Jacobsen, 2010; Repstad, 2007; Glasdam 2011).

2.3.2 Utvalg av informanter

Denne studien er basert på intervjuer, og med tanke på at tiden vi har for å skrive denne bacheloroppgaven er svært begrenset, innså jeg tidlig problemer med utvalget av informanter. Derfor var det nødvendig å bruke selvseleksjon av deltakerne til studien. Et slikt utvalg kalles også for *tilgjengelighetsutvalg* (Thagaard, 2018, s. 56). Jeg har aktivt valgt informanter som jeg vet har kunnskap som er relevant for problemstillingen da et fullstendig tilfeldig utvalg ikke er hensiktsmessig i denne undersøkelse (Jacobsen, 2010). Dessverre er det flere negative konsekvenser ved å bruke tilgjengelighetsutvalg (Thagaard, 2018, s. 56). Det kan for eksempel være at en velger informanter fra samme miljø eller at de generelt er positivt innstilte til forskning fordi de har akademisk bakgrunn. På den andre siden er det akseptert å bruke informanter som er funnet gjennom tilgjengelighetsutvalg hvis empirien studien kan utvinne er verdt det. I sosiale studier blir slike utvalg ofte brukt av den enkle grunn at andre utvalgsmetoder kan innebære for mye forberedelser og kostnader (Bryman, 2012, s. 201).

2.3.3 Bearbeiding av rådata

På grunn av det lave antallet informanter og at kun blir brukt en metode for innsamlingen empiri, har dataen ikke vært for omfattende. Den består av to lydfiler på omtrent en time hver, hvilket resulterte i rundt 20 sider med tekst fra hvert intervju. For å få overblikk over materialet, har dataen blitt kategorisert etter ulike koder og temaer. Disse er i ettertid blitt sortert i ulike kategorier. Ifølge Grønmo (2015, s. 179) kan kategoriene være valgt på forhånd med utgangspunkt i problemstillingen.

De temaene som ledde til kategoriseringen speilet intervjuguiden og er følgende: miljøterapi, kunnskap om rettighetsforskriften, rettighetsforskriften påvirkning på det miljøterapeutiske arbeidet, skjønn i rettighetsforskriften, tvangsbruk, fylkesmannen og etiske hensyn. Etter denne kategoriseringen har dataen blitt bearbeidet og sortert ytterligere. Dette har ført til empirien som blir redegjort i avsnitt 4.0 Presentasjon av empiri.

2.4 Etiske hensyn

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora har flere overordnede prinsipper og retningslinjer gjeldende etiske hensyn under forskning (Christoffersen & Johanessen, 2012, s. 41-42). *Samtykke* er essensielt ved all type forskning. Informantene får mulighet til å gi sitt samtykke til om studien skal publiseres i det offentlige. I tillegg må alle involverte føle at de bidrar til studien av fri vilje. Dette er spesielt viktig da jeg er kjent med informantene fra før. I forkant av og under intervjuene har det formidlets at det er mulig å trekke seg fra intervjuet eller la være å svare på spørsmål. Å *respekttere informantens privatliv* er essensielt og dermed må en unngå temaer som ikke er relevante for problemstillingen og som på forhånd ikke er avklart. Et spesielt viktig hensyn er at ingen skal komme til *skade* av undersøkelsen. Siden det kan være barn og unge som blir diskutert under intervjuene er det viktig at empirien og drøftingen legges fram på en slik måte at den ikke kan kobles mot en spesifikk person, samtidig som innholdet ikke blir endret.

3.0 Teori og redegjørelser

Formålet med denne oppgaven er å studere rettighetsforskriftens innvirkning på det miljøterapeutiske arbeidet. For at leseren skal bli kjent med hva miljøterapi er, gjør teksten kort rede for denne form av behandling. Dette følges opp med en omfattende redegjørelse av rettighetsforskriften siden den har en sentral del i problemstillingen. Til sist følger noen etiske hensyn ved arbeidet med miljøterapi på barnevernsinstitusjon.

3.1 Miljøterapi

Det finnes mange ulike behandlingsmetoder og forståelser av miljøterapi. Denne redegjørelsen for miljøterapi er langt fra tilstrekkelig, men allikevel er det nok for å forstå hensikten med teksten. En ofte brukt forklaring av Larsen (2018; 2012) er at miljøterapi er todelt, *miljø* og *terapi*. Miljødelen handler om organisering, mens terapidelen handler om utvikling og forandring. Til sammen blir miljøterapi en profesjonell organisering som skaper muligheter for barn og unge til å arbeide med sin utvikling (Larsen, 2012, s. 102). Det er viktig å se poenget med at det er de unge som selv skal arbeide med denne prosess. De voksne kan ikke gjøre det for dem. Denne prosessen mener Larsen er miljøterapiens hovedoppgave. De ansatte skal dermed skape muligheter der barna kan arbeide med sin forandring og utvikling.

Den form for miljøterapi som blir referert til i denne oppgaven er der ansatte jobber i en *medlevertturnusordning*. Det innebærer at de ansatte bor på jobb sammen med ungdommene i en uke av gangen. Dette gir et grunnlag for å danne gode relasjoner. Mevik (2012, s. 112) skriver at de største faktorene som bidrar til at mennesker endrer seg, ligger i relasjonene de har til personene som støtter dem i endringene. Relasjoner er altså et særlig viktig fenomen i miljøterapi.

3.2 Om rettighetsforskriften

Ungdommers rettigheter mens de er plassert på institusjon blir blant annet regulert i barnevernloven (1992, § 5-9). Denne loven angir barnas rett til selvbestemmelse og bevegelsesfrihet. Den spesifiserer også et absolutt forbud mot blant annet fysisk refsing.

Utover denne lov framgår det i en NOU (2016:16, s. 216) at Barne, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) har myndighet til å fastsette andre regler om tvang og rettigheter i en forskrift. Til tross for hva barnevernloven (1992, § 5-9) bestemmer, åpner rettighetsforskriften opp for å innskrenke på selvbestemmelsen, i de tilfeller det blir oppfattet som nødvendig i en miljøterapeutisk behandling.

Rettighetsforskriften er en sentral del av hverdagen på institusjon for de voksne som skal håndheve lovene og for ungdommene den skal sikre god praksis for. Alle mindreårige som er plassert på institusjon enten etter tvangsvedtak eller frivillig skal oppleve trygghet, finne utviklingsmuligheter og positive endringer i livene sine. For å oppnå dette, skal de bli hørt og sett samt oppleve at de har medvirkning på institusjonens tilbud (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 353).

3.2.1 Rettighetsforskriftens formålsparagraf (§ 1)

Rettighetsforskriften (2011, § 1) første paragraf starter med å presentere formål for forskriften. Der står det blant annet at hensikten av skriftens lover er å sikre at institusjonene gir beboerne *forsvarlig omsorg* og behandling. Loven tydeliggjør at forsvarlig omsorg blant annet innebærer å gi de boende vern og beskyttelse, tydelige rammer for å sikre trygghet og god utvikling. Det står også at forsvarlig omsorg innebærer stabil og god voksenkontakt, opplevelse av mestring, retten å bli sett og hørt samt å lære beboerne respekt og toleranse. Den spesifiserer at hva som er å anse som forsvarlig omsorg, blant annet vil stå i relasjon til beboerens alder og modenhet samt med formålet for plasseringen. Videre i formålsparagrafen står det at de boende på institusjonen skal gjennom disse lovene være sikret at de blir behandlet hensynsfullt og med respekt for den enkeltes integritet, og at rettsikkerheten til beboerne blir ivaretatt. Til sist nevner den at *barnets beste* skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører beboeren (Rettighetsforskriften, 2011, § 1). Forsvarlig omsorg, god utvikling, alder og modenhet er begreper som er svært skjønnsbasert og kan få ulik betydning for ulike ungdommer.

3.2.2 Skjønn i forskriften

Begrepet *skjønn* er et norrønt ord og kan oversettes til vurdering eller dømmekraft (Grimen & Molander, 2008, s. 188). Skjønn kan bli oppfattet som en tankeprosess der man argumenterer for noe fra flere vinkler for å komme fram til en beslutning. Dette er ofte nødvendig i situasjoner der konklusjonen ikke er åpenbar for å nå best mulig praksis (Otherholm, 2015, s. 172). I denne sammenhengen er det *faglig skjønn* som er relevant. Det innebærer at den som utøver skjønn innehar faglig kunnskap som skal tas i bruk for å nå den beste avgjørelsen (Grimen & Molander, 2008).

Rettighetsforskriften (§ 1) åpner opp for stor grad av skjønn gjennom de begreper som er nevnt i formålsparagrafen. I rundskrivet til rettighetsforskriften nevnes det at formålsbestemmelsen skal være et verktøy ved eventuell tvil om håndhevelse av forskriften (Barne- og likestillingsdepartementet, 2012, s. 4). Siden lovverket gir stor plass for skjønn er det opp til den enkelte miljøterapeut å bruke sitt mandat for å opprettholde god praksis.

3.2.3 Muligheter for tvangsbruk overfor ungdommene

Rettighetsforskriften har flere paragrafer som åpner opp muligheten for tvangsbruk overfor beboere på institusjon. Ofte blir tvangsbruken regulert av om den er nødvendig ut fra et behandlingsperspektiv. Det vil si at hvis tvangen er nødvendig for å fremme god utvikling, beskytte ungdommen eller andre beboere kan tvangsbruken være legitim. Selv om rettighetsforskriften og dens rundskriv åpner opp for bruk av tvang, skal institusjonene likevel sørge for at tvangsbruken blir minst mulig. Flere rapporter har vist hvordan tvangsbruk er svært krenkende og at det kan virke traumatiserende (Ulset & Melheim, 2013; Ulset & Tjelflaat, 2012; Barneombudet, 2015). I tillegg er det lite som tyder på at bruk av tvang reduserer problematisk atferd (Ulset & Tjelflaat, 2012).

Det er lovpålagt i rettighetsforskriftens § 12 at andre framgangsmåter skal være prøvd før man benytter seg av tvang. Denne bestemmelsen understreker tydelig kravet til forebyggende metoder. I rundskrivet står det at institusjonen skal arbeide systematisk for å forebygge situasjoner som kan resultere i tvangsbruk overfor beboerne.

Opphold på institusjon er ment for å fremme god utvikling i livet og under den tiden kan bruk av tvang være nødvendig. Ved slikt bruk skal det skrives enkeltvedtak som skal protokollføres og sendes til fylkesmannen som er det overordnede og kontrollerende organ.

3.2.4 Fylkesmannen som tilsynsmyndighet

Fylkesmannen er statens representant i hvert fylke. Denne myndighets oppgave for barnevernet er å føre tilsyn og kontroll (Lindboe, 2012, s. 34). Fylkesmannen skal kontrollere at institusjonene utøver god og riktig praksis overfor ungdommene. Dette gjøres blant annet gjennom besøk. På atferdsinstitusjonene skal slikt tilsyn gjøres minst fire ganger per år, der to er uanmeldte. I tillegg skal alle vedtak om bruk av tvang sendes til fylkesmannen, som kontrollerer om institusjonen har utøvd riktig form for miljøterapi og prøvd ut andre muligheter før tvangen ble gjennomført (Bunkholdt & Kvaran 2015, s. 22). I forskriften understrekes institusjonens ansvar for å formidle informasjon og å hjelpe ungdommene med å kontakte fylkesmannen ved en eventuell klage.

En forskningsrapport viser hvordan institusjonene har opplevd tilsyn fra fylkesmannen både negativt og positivt. I de tilfeller tilsynet ble oppfattet som negativt hos de voksne, dreide det seg blant annet om hvordan man skal tolke rettighetsforskriften, uenighet om hva som er brudd på rettigheter og uklarhet om hva tvang er og når dette kan benyttes (Tjelflaat & Ulset, 2007). I tillegg opplevde tilsynet at det var vanskelig å komme i kontakt med beboerne på institusjonene, og at ungdommene var ambivalente overfor tilsynet og dets rolle.

3.3 Etiske hensyn på institusjonene

Samfunnet vi lever i vektlegger individers rett til selvbestemmelse og autonomi. *Paternalisme* blir ikke alltid sett på som noe godt selv om det i noen tilfeller vil være nødvendig (Holden, 2013, s. 249). Paternalisme er et samlebegrep for det å bestemme hva som er best og riktigst for andre (Eide, 2013, s. 137). I jakten på barnets beste eller forsvarlig omsorg blir de voksne mange ganger nødt til å innskrenke ungdommenes frihet til å bestemme selv, i tråd med paternalisme. Denne friheten blir i etikken ofte omtalt som *negativ* eller *positiv frihet* (Becket, Maynard & Jordan, 2017).

3.3.1 Negativ og positiv frihet samt fri vilje

Negativ frihet innebærer at det ikke eksisterer noen form for hindringer. En kan og får lov til å gjøre hva en vil. Positiv frihet handler derimot om å besitte evnen til å bestemme over eget liv (Becket et al., 2017, s. 104). Shepperd i Becket et al. (2017, s. 105) går så langt at han sier at en støtter selvbestemmelse gjennom å innskrenke den negative friheten. Gjennom å begrense ungdommenes valg nå for at de skal ta bedre beslutninger i framtiden, støttes selvbestemmelse. En hjelper dem altså til å øke sin frie vilje i framtiden.

I teksten «Freedom of the Will and the Concept of a Person» diskuterer Harry Frankfurt (1971) hvor fritt mennesket egentlig er. Han definerer at fri vilje er når en person har den viljen vedkommende vil ha. Med tanke på at viljen er fri, er vedkommende kapabel til å forme sine ønsker på en annen måte. Frankfurt drar paralleller mellom den frie viljen og i hvilken forstand en har ulike preferanser. *Første ordens preferanse* er hva man ønsker seg her og nå, mens *andre ordens preferanse* er hva man ønsker på sikt. Et eksempel som kommer fra Frankfurt og som ofte blir brukt i litteraturen når en diskuterer første og andre ordens preferanse, gjelder avhengighet. Hvis en person ønsker å bli rusfri, har vedkommende en andre ordens preferanse om å bli fri fra avhengigheten. Det er ønsket på sikt. Men på grunn av at en er avhengig, blir første ordens preferanse å ta stoffet. Ønsket en har på sikt blir dermed overkjørt av ønsket her og nå. Denne forståelsen av frihet og fri vilje kan kobles opp mot spenningsfeltet mellom *hjelp og kontroll*. De ansatte skal hjelpe ungdommene til å ta bedre beslutninger. Det innebærer iblant å innskrenke på den negative friheten og nekte ungdommenes første ordens preferanse.

3.3.2 Spenningsfeltet mellom hjelp og kontroll

Levin (2015, s. 36) drøfter forholdet mellom hjelp og kontroll der hun betoner at disse ligger i et spenningsfelt. Begrepet *spenningsfelt* er en metafor for å fange opp dynamikken mellom de to ordene. Hun sier at mye sosialt arbeid, derav også miljøterapi, foregår i et slags spenningsfelt. Kontrollfunksjonen har som hensikt å sikre at hjelpen som gis oppfyller de intensjonene en har ved å yte hjelpen (Levin, 2015, s. 40). Levin forklarer at i situasjoner der en fagperson må utøve kontroll, er det mulig at det går ut over brukerens egne ønsker.

På institusjon skal miljøterapeutene være en erstatning for foreldrenes daglige omsorg (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 358). Det kan resultere i at de ansatte på lik linje med en forelder må regulere ungdommenes ønsker slik at de tar valg som vil være bedre på sikt. Miljøterapeutene skal tilrettelegge og påvirke miljøet slik at ungdommene får mulighet å utvikle seg positivt. Dette kan innebære bruk av makt for å sikre at rett hjelp blir gitt, derav et spenningsfelt mellom hjelp og kontroll.

4.0 Presentasjon av empiri

Hensikten med denne oppgaven var å finne ut hvordan miljøterapeuter mener at rettighetsforskriften påvirker den miljøterapeutiske behandlingen på atferdsinstitusjoner. Som redegjort i metoddelen, har rådataen blitt sortert i flere trinn før denne presentasjonen av empiri. De følgende kategoriene er relevante for problemstillingen og blir presentert hver for seg med begge informanters oppfatning av den valgte kategorien.

Kategoriene som blir presentert i empirien er *kunnskap om rettighetsforskriften, skjønnsbruk og refleksjon* samt *hjelp gjennom kontroll*. All tekst i dette avsnittet er utsagn fra informantene. Dataen er bearbeidet til en bedre flytende tekst, og sitater er gjengitt ordrett i kursiv. Funnene som blir redegjort er omfattende, men dette er på grunn av at fenomenet som blitt studert er komplekst og at det ikke er rettferdig å kun vise til enkelte deler av empirien. For å skille på informantene, blir de fra nå av kalt informant A og informant B. I tillegg brukes det kjønnsnøytrale pronomenet hen, i stedet for han eller hun.

4.1 Kunnskap om rettighetsforskriften

Begge informantene forteller at de har gått kurs i rettighetsforskriften internt og at man må gå det kurset minst annethvert år. Informantenes oppfatning av rettighetsforskriften er at den eksisterer for å beskytte ungdommene mens dem er plassert på institusjon.

Informant B sier at man under dette kurset går igjennom de tvangsparagrafene som oftest blir brukt, hvordan man tar valget om å bruke tvang eller gå inn i en tvangssituasjon samt hvilke vurderinger man må gå igjennom for å være sikker på at tvangsbruken er legitim. Hen sier at historien bak barnevernsinstitusjoner, om en ser tilbake på 50- og 60- tallet, ikke er så oppløftende, og at det har vært mange overgrep fordi ungdommene har manglet rettigheter.

Informant A ser rettighetsforskriften som ungdommenes rettigheter opp mot systemet. Hen understreker at barna er i en posisjon der de er fratatt en del rettigheter siden de er plassert mot sin vilje. Rettighetsforskriften konkretiserer dermed ungdommenes rettigheter i forbindelse med systemet og opp mot institusjonen.

På spørsmålet om hvordan diskursen om rettighetsforskriften blant kolleger eller andre miljøterapeuter er, er både informant A og B bestemte på at den ikke har et negativt preg. Informant A sier at i de tilfeller rettighetsforskriften blir diskutert, reflekteres det rundt ungdommenes rettigheter og hvilke muligheter en har for å motivere. B sier at man i tidligere perioder har omtalt forskriften negativt, men at det fremst er grunnet i lite kunnskap om hvilke muligheter en har. Hen sier at etter skoling i rettighetsforskriften er det lett å finne de argumentene som trengs i de tilfeller der det er behov for å bruke tvang.

Under begge intervjuene kom vi inn på temaet om hvilken type kunnskap ungdommene har om rettighetsforskriften. Både A og B sier at kunnskapsnivået om forskriften hos ungdommene kan variere. Noen er veldig opplyste mens andre ikke har interesse for lovverket. Men det som er felles for disse ungdommene ifølge begge informantene er at de kan ha et feilaktig bilde på hva som står i rettighetsforskriften. A sier for eksempel at ungdommene tar til seg informasjon om rettighetsforskriften med sine egne briller. Hen mener at de ikke ser helheten og er selektive i hva de legger vekt på. B sier at ungdommene gjerne misforstår hva institusjonen har lov til og ikke har lov til, og at de ikke har lest unntakene, men bare deler av forskriften.

4.2 Skjønnsbruk og refleksjon

Informant A sier at det er viktig med skjønn i rettighetsforskriften siden en tar avgjørelser basert på skjønn hele tiden, samtidig som hen understreker hvor viktig det er med refleksjon for at omsorgen skal bli god. For å oppnå god refleksjon, understreker hen at det er viktig med et kollegemiljø der man kan reflektere og drøfte sammen, samt å være villig til å bli justert i sine holdninger hvis det leder til bedre omsorg.

Informant B er enig i hvor viktig det er å ha ulike typer personer på jobb. En styrke sier hen er at de som jobber på institusjonen har forskjellig utdanning, bakgrunn og roller. *Fordi at da kan vi diskutere og på en måte bli enige om hva som er riktig.* Det er ikke lett når det kommer til skjønn mener informant B. Det hadde vært mye lettere hvis rettighetsforskriften var tydelig på hva som er rett og galt, sort eller hvitt og ikke basert på så mye skjønn, for da trenger en ikke ta noen vurdering på det selv. Men det hadde ikke vært rettferdig for ungdommene, sier informant B.

Informant B:

...for at enhver situasjon er forskjellig. Så for ungdommen tenker jeg at det er bedre at det er skjønn og så blir det mer utfordrende for oss. Men samtidig så håper jeg at det blir bedre resultater utav det.

Informant A sier at av og til er det god omsorg å sette begrensninger for ungdommene, men at en må ha et reflektert forhold til hvorfor en setter de begrensningene. *Men jeg tenker at den viktigste funksjonen er at vi som voksne er bevisst hvorfor vi gjør det vi gjør eller så kan det bli en regime som ikke er bra for noen.*

4.3 Hjelp gjennom kontroll

Informant A mener at det i mange tilfeller er god omsorg å utøve kontroll. Hen tydeliggjør problemet med at ungdommen ikke nødvendigvis ser det:

Informant A:

De vil ikke forstå i hvert fall at det er god omsorg av og til å nekte en ungdom å gjøre noe fordi at det er skadelig på sikt. Altså de er ofte så blinde av sin situasjon og sine ønsker og lyster i øyeblikket at de forstår jo ikke helheten.

Informant A sier også at det er en maktubalanse mellom miljøterapeutene og ungdommene. Det er mange inngripende ting som vi miljøterapeuter har rett til å gjøre overfor ungdommene. For eksempel å avgjøre om de får reise hjem eller om de må avlegge en urinprøve.

Informant A:

De er ikke på en plass i livet der de klarer å ta gode valg for seg selv og de er helt avhengige av at det er noen voksne som kan bistå med da... ja til de er på en plass der de er i bedre stand til å ta gode valg.

B forteller at for å vite når man skal gå inn med kontroll for å gi hjelp, må man se på historien til ungdommen. Hvis ungdommen gjentatte ganger har brukt mobiltelefonen for å skaffe seg

rusmidler eller for å ringe etter henting slik en kan rømme, er det en god begrunnelse for å ta telefonen. Dette fordi han ikke klarer å ta gode valg ved å ha den. Det samme gjelder hvis en ungdom har rømt flere ganger. Da må han kanskje ha fotfølge i en periode for å bli beskyttet og få hjelp til å ta gode valg, sier hen. Det innebærer at de ikke får gå ute aleine uten voksenfølge.

Informant B:

Det er på en måte det viktigste i forhold til når vi velger å gå inn med tvang. At det ikke skal være rutinemessig uten individuelt begrunnet.

...det er ikke nødvendigvis sånn at en ungdom tar de beste valgene for seg selv, og da kommer den tvangsbiten inn, at vi har lov å utøve tvang, når det er til barnets beste.

Informant B forteller at det ikke alltid er hensiktsmessig å gå inn med kontroll for å gi den best mulige øyeblikkelige hjelpen. For eksempel vil det være gunstig å bruke makt for å unnvike en situasjon der en ungdom skader seg, så at ungdommen ikke skader seg der og da. Problematikken ligger i at en fratrar ungdommen muligheten til å lære av slike situasjoner og til å øve seg på å stå i valget i den bestemte situasjonen uttrykker informanten.

Å yte god hjelp gjennom kontroll er ikke alltid mulig, mener informant A. Informanten sier at det er en del ting man ville gjort som foreldre, men som man ikke har anledning til å gjøre på institusjon. *Ungdommene har rettigheter som vil stå i veien for at jeg som voksen kan utøve makt på den måten som man hadde gjort hjemme.* Det er flere situasjoner der en ønsker å bestemme ungdommenes valg, men der man ikke har adgang til å styre, unntatt ved å motivere ungdommene. For eksempel sier A: *Veldig få foreldre hadde godtatt at barnet bare ble liggende i senga uten at de hadde en god grunn å ikke gå på skolen.* Informanten sier også at hvis en bruker rettighetsforskriften rett, og er reflektert med tanke på ens muligheter, så kommer ikke lovverket i veien for å gi god omsorg.

5.0 Drøfting

Det var mange aspekter og fenomener som ble diskutert under intervjuene. I det følgende drøftes noen av aspektene som er presentert i empiridelen i lys av relevant teori. All empiri som det blir referert til i dette avsnittet er redegjort for i avsnitt 4.0 Presentasjon av empiri.

Begge informantene mener at rettighetsforskriften påvirker det daglige arbeidet på institusjonen. Mange ganger er en ikke bevisst på at det er rettighetsforskriften som har bidratt til hvordan arbeidet på atferdsinstitusjonen er lagt opp. Ved det direkte spørsmålet om hvordan den påvirker, var begge informantene til å begynne med usikre på hvordan innvirkningen viser seg. Dette kan forstås som at forskriften har blitt en så integrert del i arbeidet at det krevdes refleksjon for å komme til innsikt i hvordan rettighetsforskriften aktivt har innflytelse på behandlingen.

Siden rettighetsforskriften åpner opp for flere muligheter til å bruke tvang gjennom makt, er det naturlig å drøfte dette. I tillegg skal det drøftes at forskriften gir adgang for miljøterapeutene til å selv bestemme hva som er god praksis gjennom skjønn og refleksjon. Drøftingsdelen avsluttes med etiske betraktninger når det gjelder rettighetsforskriftens påvirkning på de ansattes muligheter i miljøterapien.

5.1 Tvang og makt

Rettighetsforskriften gir som kjent de ansatte på institusjon mulighet til å bruke tvang for å nå et godt behandlingsopplegg. Spørsmålet er hvorvidt denne adgangen til makt er positiv eller negativ for ungdommene som forskriften skal sikre god praksis for. Svaret er både ja og nei.

Ja, rettighetsforskriften gir adgang til å bruke makt, og dette fordi ungdommene ikke alltid er modne nok til å ta avgjørelser som er til det beste for dem. Grunnen til at de er plassert på institusjon i første hånd, kan være at de har tatt valg som medførte negative konsekvenser, enten direkte for seg selv eller for miljøet rundt dem. Hvis det oppstår situasjoner som kan resultere i en uheldig utvikling for ungdommene mens de bor på institusjon, gir rettighetsforskriften mulighet til de voksne å justere ungdommens valgmuligheter. Dette mener informant A er viktig siden disse ungdommene ikke klarer å ta gode valg for seg selv. Dermed er de avhengige av at det er noen voksne som kan bistå med det. Når en voksen går

inn og justerer en ungdoms valg gjennom makt, gjør de det som oftest for å unngå en situasjon som ikke er gunstig. Lovverket gir de voksne mulighet til denne maktbruken for å fremme blant annet god utvikling eller forsvarlig omsorg. Dermed ligger det et stort ansvar her for de voksne å håndheve disse lovene på en slik måte at det ikke leder til ytterligere skade på ungdommene.

Selv om maktbruken som oftest blir brukt med positive hensikter, eksisterer det mange tilfeller der maktbruken har vært for stor. Dette framkommer i flere rapporter der tvangsbruken har vært så omfattende at den følte krenkende og i enkelte tilfeller virket traumatiserende (Ulset & Melheim, 2013; Ulset & Tjelflaat, 2012; Barneombudet, 2015). Majoriteten av studiene som er gjort på dette emnet, belyser maktbruken ut fra et negativt ståsted. Det er trolig at forskningen fokuserer på dette siden de negative følgene ved ureflektert maktbruk kan lede til videre utvikling av problem hos ungdommene. Dette framgår av Ulset & Tjelflaat (2012) som blant annet konkluderer med at bruk av tvang ikke nødvendigvis reduserer problematisk atferd. Selv om dette er hva forskningen legger vekt på, vil jeg løfte fram at det kan være nødvendig med bruk av tvang for å nå et forsvarlig rehabiliteringsopplegg. Dette er også flere ungdommer som lever under tvang enige i, at tvang kan være nødvendig i noen tilfeller. Flere ungdommer i studien til Ulset & Tjelflaat (2012) nevner for eksempel at ved akutte faresituasjoner eller ransaking ved mistanke om oppbevaring av rusmidler er det forståelig at tvang blir brukt.

Rettighetsforskriftens § 12 er tydelig på at andre framgangsmåter skal være prøvd før tvang blir benyttet. Dermed blir maktbruken i flere tilfeller begrenset selv om de voksne gjerne skulle ha de samme rettighetene som en forelder har overfor egne barn. Informant A sier at det er flere ting en ville gjort som foreldre, men som man ikke har anledning til å gjøre på institusjon, og at dette er en direkte årsak til hvordan rettighetsforskriften er formulert. Uten å ha de samme rettighetene og muligheter som en forelder har, skal de voksne oppdra barn med alvorlige atferdsvansker. Denne problematikken framkommer i Reime (2017) sin artikkel der hun konkluderer at det eksisterer en diskurs blant de ansatte om at ungdommene er uansvarlige og inkompetente. Oppfatningen blant de voksne i Reime sin studie leder til at miljøterapeutene i større grad vil styre ungdommenes valgmuligheter gjennom makt og tvang, og at rettighetsforskriften hindrer dem i å gi en god behandling.

På den andre siden er rettighetsforskriften, som nevnt, til for å beskytte barn og unge som bor på institusjon samt å sikre dem selvbestemmelse og brukermedvirkning under oppholdet. Denne beskyttende og inkluderende funksjonen er ifølge informant B svært viktig hvis en ser tilbake på Norges institusjoner. Hen reflekterer over hvor mange overgrep som ble begått mot barn og unge på 50- 60-tallet fordi de ikke hadde noen rettigheter. Samtidig er det mulig at rettighetsforskriften gir ungdommene for mye makt til å bestemme over eget liv. Denne konklusjonen kan ses i lys av problematikken som nylig ble presentert, gjeldende å ikke ha de samme rettighetene som foreldre har. I empirien framkom det at informant A beklaget seg over at det er flere situasjoner der en ønsker å styre ungdommenes valg, men der man ikke kan bestemme over ungdommen unntatt gjennom motivasjon. Spørsmålet en burde stille seg her er om det er hensiktsmessig at en mindreårig med atferdsvansker skal få bestemme selv om en skal gå til skolen hver morgen. Er det mulig at en i kjølvannet av å sikre disse ungdommene rettigheter og selvbestemmelse, har en overkjørt miljøterapeutenes muligheter å yte hva de fleste foreldre skulle anse være god omsorg? Informant A mener nettopp at veldig få foreldre hadde akseptert at barna bare ble liggende i sengen uten en god grunn til å ikke gå på skolen.

Samtidig er rettighetsforskriften formulert på en slik måte at det er store muligheter til å bruke skjønn. Disse mulighetene gir de ansatte tilgang til å formulere sin praksis så lenge en kan begrunne det faglig. Empirien viste at det er lett å finne gode argumenter for å bruke tvang i de tilfeller en trenger det. Dermed tvinger rettighetsforskriften de ansatte til å være reflekterte og å bruke et faglig begrunnet skjønn ved de tilfeller en må gå inn med makt.

5.2 Skjønn og refleksjon for god praksis

Rettighetsforskriften gir som redegjort i avsnitt 3.2.2 stor adgang til å bruke skjønn. Siden miljøterapi er meget komplekst og ingen situasjon er lik, er skjønnsadgangen sannsynligvis nødvendig utfra et miljøterapeutisk perspektiv. Når en situasjon er så nyansert, og en konklusjon for god praksis ikke er tydelig, er det bra at en kan bruke skjønn, mener Oterholm (2015, s. 172). Dette er informant A enig i og sier at det er viktig med skjønn i rettighetsforskriften. Men godt skjønnbruk kommer ikke uten hardt arbeid. Begge informantene vektlegger hvor viktig det er å være et sammensatt team av miljøterapeuter der en kan reflektere og diskutere ulike situasjoner. Skjønn i rettighetsforskriften er så viktig,

mener informant B, at det ellers ikke hadde vært rettferdig mot ungdommene. Det hadde ikke vært god behandling hvis rettighetsforskriften hadde bestemte lover og regler for enhver situasjon. Dette fordi det er mange forhold i konteksten som må tas i betraktning ved hver beslutning. Muligheten for å bruke skjønn i rettighetsforskriften gjør arbeidet mer utfordrende for de voksne, mener informant B. Samtidig forklarer informanten at det er bedre for de ungdommene som forskriften skal sikre trygghet for. Sett fra et annet perspektiv, er Havre (2017) redd for at det skjønnsmessige spillerommet kan lede til økt tvangsbruk og svekket rettssikkerhet for barna, siden skjønn kan bli tolket annerledes mellom miljøterapeuter. Havre sier blant annet at bestemmelsene i rettighetsforskriften må være så godt utformet at den gir god nok veiledning i utøvelsen av miljøterapien. Det er mulig at det ikke går an å utforme rettighetsforskriften tydeligere siden det hadde gått ut over ungdommene om de ansatte ikke kan være fleksible under miljøterapibehandlingen gjennom skjønn.

Begreper som barnets beste, forsvarlig omsorg, alder og modenhet får ikke uten grunn en så sentral plass i rettighetsforskriften og dermed påvirkning på det miljøterapeutiske arbeidet. Sundt (2016, s. 49) sier at barnets beste innebærer at man alltid skal gjøre en konkret og individuell vurdering av hvert enkelt barn for å nå en situasjon som er for barnets beste. Hun understreker at barnets beste kan inneholde forskjellige vurderinger blant fagfolk. Denne oppfatningen deles av flere, og derfor mener også Kvaran & Bunkholdt (2015, s. 28) at barnets beste ikke er noe fastsatt og at det må ses i en kontekst og inngå i en faglig skjønnsmessig refleksjon. Dette kravet og nødvendigheten av refleksjon viser seg på flere plasser i empirien. Med dette i betraktning, ser en hvordan rettighetsforskriften *burde* påvirke det daglige arbeidet med miljøterapi. Anledningen til at ordet *burde* blir brukt er fordi det ikke er bestemt at den påvirker. Samtidig grunner seg et bra miljøterapeutisk opplegg i mye refleksjon om rettighetsforskriften med kolleger. Her ligger et ansvar hos ledelsen. De bør sammen med de ansatte sørge for at det eksisterer en arena for slik refleksjon, og at praksis utøves etter intensjonene for plasseringen hos enkelte ungdommer. Dette er Ulset & Tjelflaat (2012) enige i. De konkluderer i tillegg med at ved slike refleksjonsdiskusjoner burde også ungdommene få mulighet til å delta. De voksne på barnevernsinstitusjon innehar et stort ansvar gjennom definisjonsmakten som rettighetsforskriften gir gjennom skjønnsmessige begreper. I tillegg gir rettighetsforskriften de ansatte legitimitet til å bruke makt. Dette leder til at en må ta mange etiske betraktninger i utøvelsen av miljøterapi.

5.3 Etiske betraktninger på barneverninstitusjon

De første to avsnittene i drøftingen som handlet om *tvang og makt* samt *skjønn og refleksjon for god praksis* har noe sentralt til felles, nemlig de etiske aspektene. Selv om disse forholdene allerede er diskutert, er det nødvendig med en egen drøftingsdel om de *etiske betraktningene*. Dette fordi det er flere etiske forhold som framgår i teoridelen og i empirien som ikke har passet seg å drøfte godt nok i tidligere avsnitt.

Innenfor etikken prates det om at diskriminering ikke bare er å forskjellsbehandle mennesker. Det er også diskriminering å likebehandle to mennesker som i relevant forstand er ulike (Becket, Maynard & Jordan, 2017). Bruk av tvang i barneverninstitusjoner kan bare utføres etter individuelle og konkrete vurderinger som er begrunnet i lov og forskrift (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 14). Her ser en det etiske hensynet om å ikke behandle ungdommene likt i alle situasjoner. I den samme studien til Ulset & Tjelflaat (2012) sier også ungdommene hvor viktig det er at de voksne skal være reflekterte i hvilken type behandling som gis. Det som fungerer for en ungdom er ikke sikkert at det passer for andre.

I det empiriske materialet framgår det at informant A ser faren for at arbeidet på institusjonen kan bli et regime som ikke er hensiktsmessig for noen hvis de ansatte ikke reflekterer over maktbruken. Dette kan ses i tråd med tilfeller der institusjoner har brukt overdreven makt og at tvangsbruken mer eller mindre har blitt integrert i det daglige arbeidet uten refleksjon. Det framkommer i Ulset & Melheim (2013) at tvangsbruk nærmest kan bli kultur og vanebetting avhengig av hvem som er på jobb eller hvordan beboersammensetningen er for tilfellet. De skriver at enhver beboeres handlinger som leder tvang, kan igjen påvirke maktbruken overfor de andre ungdommene. For å til en viss grad motvirke slike beslutninger, har rettighetsforskriftens § 3 tydeliggjort at det ikke får eksistere husordensregler som går imot ungdommenes rettigheter som er nevnt i rettighetsforskriften. For eksempel kan ikke institusjonen innføre et generelt forbud mot mobiltelefoner eller besøk på institusjonen i husordensreglene.

En annen sentral etisk betraktning er at opphold på institusjon i størst mulig grad skal være preget av et normalt liv (Barne- og likestillingsdepartementet, 2012, s. 2). Et opphold på barnevernsinstitusjon vil aldri være som et vanlig hjem, men samtidig er ønsket at det skal være det. Et etisk spørsmål jeg stiller meg, er hvor mye man skal justere ungdommenes adgang til å ta egne valg. De skal etter hvert flytte fra institusjonen og må da klare å stå på

egne ben. I forbindelse med dette forteller informant B at det iblant kan være bedre for ungdommene å ikke justere alle situasjoner de selv setter seg i. Hen forteller at hvis de ansatte fratar barna muligheten til å ta et dårlig valg, lærer de seg ikke å stå i slike situasjoner. Dette kan ses i sammenheng med å ha et vanlig liv som rundskrivet til rettighetsforskriften ønsker, samtidig som det går imot hva som er til barnets beste på kort sikt. På lang sikt er det mulig at det er bedre at ungdommene lærer fra sine egne konsekvenser, men slik miljøterapi vil sannsynligvis være vanskelig å forsvare.

Rettighetsforskriften klarer ikke å gi en fasit til alle type situasjoner og all type miljøterapi som de ansatte skal utøve. Der kommer skjønnnet og refleksjonen inn for å sikre god praksis overfor ungdommene. Hva skjer i de tilfellene der forskriften er formulert på en måte som ikke passer inn for et bestemt individ? Dette diskuterer Holden (2013 s. 260) i sin bok om miljøbehandling. Han diskuterer først og fremst rettsikkerheten ved bruk av tvang og makt overfor personer med utviklingshemming, men hans drøfting er overførbart til denne konteksten. Holden går så langt som å si at det kan gå bra å tøyne loven, til og med å bryte den. Med dette mener han at det kan være etisk riktig å gå imot loven. Dette fordi myndighetene ikke har oversikt over de mangler som de eksisterende lovene har og konsekvensene de bristene kan medføre. Selv om han mener at det kan være etisk riktig, kan det bli oppfattet annerledes av fylkesmannen som er tilsynsmyndighet på institusjonene.

Det framgår på flere plasser i empirien og i drøftingen at rettighetsforskriften ikke nødvendigvis kommer i veien for å utøve god miljøterapi. Informant A sier at hvis en er reflektert og kan begrunne de valgene en vil ta, så kommer ikke rettighetsforskriften i veien for å yte god omsorg. Dette kan kobles til hva Holden mener er å tøyne på loven. Hvis de ansatte kan dokumentere godt nok for de tvangsvedtakene som de vil utføre, er det større sannsynlighet at fylkesmannen er enig i den beslutningen. Dette kravet om protokollføring framkommer tydelig i rettighetsforskriften. Grunnen til dette er fordi at fylkesmannen skal gå igjennom avgjørelsene og vurdere om de er i samsvar med lov og forskrift. I dette ligger det et stort etisk ansvar der de ansatte må sikkerstille at de dokumenterer nøyaktig hvilke begrunnelser som ligger til grunn for tvangsvedtaket.

6.0 Avslutning

Denne oppgaven har tatt for seg det komplekse forholdet mellom miljøterapi og rettighetsforskriften som er et sentralt lovverk på barneverninstitusjoner i Norge. Forskriftens oppgave er blant annet å beskytte ungdommene mens de bor på institusjon. Denne beskyttelsen kan innebære at miljøterapeutene som arbeider på institusjonen kan bruke tvang hvis det gjøres i henhold til barnets beste. Skjønn og refleksjon er begreper som dukket opp på flere plasser i oppgaven, og er spesielt viktig ved håndhevelse av rettighetsforskriften.

Problemstillingen har blitt besvart gjennom å se på hvordan rettighetsforskriften påvirker det daglige arbeidet på institusjon. Oppgaven har gått igjennom hvordan tvang kan bli legitimt brukt i henseende til loven. Siden rettighetsforskriften legger stort fokus på bruk av skjønn og faglig refleksjon, har også dette blitt drøftet. Å arbeide på institusjon vil innebære flere etiske problemstillinger, og det kan ses på som en konsekvens av rettighetsforskriftens utformende. Derfor har også noen etiske betraktninger blitt drøftet for å svare på problemstillingen.

6.1 Konklusjon

På grunn av det lave antallet informanter og omfanget på studien, vil jeg ikke bringe fram noen sikre konklusjoner. Allikevel er det trolig at flere aspekter som er redegjort for og drøftet i denne oppgaven også stemmer overens på andre institusjoner der rettighetsforskriften er et sentralt styringsdokument. Det framgår i rundskrivet til rettighetsforskriften at institusjonen må sørge for at de ansatte får nødvendig opplæring i dette lovverket. Hvis forskriften skal nå sitt formål, er det viktig at de ansatte er bevisste det ansvaret som følger med håndhevelse av lovene. Som vist i innledningen og på flere andre plasser i oppgaven, er det grunn til å tro at det er nødvendig med dyp kunnskap i rettighetsforskriften hvis en jobber med ungdom som bor på institusjon, siden mangel på opplæring og kunnskap i lovverket kan lede til alvorlige brister i omsorgen. Med dette i baktanke kan jeg med sikkerhet konkludere med at ansatte på ungdomsinstitusjoner må ha bred kunnskap i rettighetsforskriften for å nå god praksis. Institusjonen kan sikre dette gjennom obligatorisk opplæring i lovverket. I tillegg er det grunn til å tro at det ikke er nok med bare kunnskap. Håndhevelse av rettighetsforskriften innebærer et stort bruk av skjønn. For at de faglige skjønnsvurderingene skal bli best mulig, bør det eksistere en arena blant de ansatte der de kan drøfte sin praksis i henhold til

rettighetsforskriften. Dette burde støttes av ledelsen som sikrer og bidrar til ressurser for slike diskusjoner.

6.2 Framtida forskningsområder

Med tanke på at rettighetsforskriftens påvirkning på det miljøterapeutiske arbeidet ikke har vært gjenstand for forskning tidligere, ser jeg behovet for en utvidet studie på emnet. Holden (2013, s. 260) er tydelig på at det er mulig at lovgivende myndighet ikke har god oversikt over mangler i loven. Gjennom en mer omfattende studie på rettighetsforskriftens påvirkning på den positive utviklingen hos ungdommene, kan en finne de delene av forskriften som ikke fungerer hensiktsmessig i forhold til god utvikling.

Undersøkelsen til Ulset & Tjelflaat (2012) gjeldende perspektiver til ungdommer som lever under tvang er utført mens ungdommene fortsatt bor på barnevernsinstitusjon. Selv om flere ungdommer omtaler tvangsbruk som positiv i noen tilfeller, er det grunn til å tro at de ikke vet hva som er best for seg selv i livssituasjonen de lever i. En studie på voksne som tidligere har vært tvangsplassert på institusjon kan eventuelt bringe fram andre refleksjoner over hvordan oppholdet var og hva som ifølge de tidligere ungdommene fungerte best for å fremme god utvikling seinere i livet.

Denne studien tar de ansattes perspektiver i betraktning, og det har framkommet hvor viktig det er med refleksjon. Derfor vil jeg avslutningsvis etterspørre videre undersøkelser om hvordan ledelsen på barneverninstitusjoner sikrer at de ansatte holder et høyt refleksjonsnivå.

7.0 Litteraturliste

- Andersson, K. & Ahnlund, P. (2009). Urvalets betydelse för kvalitative intervjustudier i teori och praktik. I L. Dahlgren & L. Sauer (Red.). *Att forska i socialt arbete: utmaningar, förhållningssätt och metoder* (s. 181-196). Stockholm: Studentlitteratur.
- Barneombudet (2015). Grenseløs omsorg: Om bruk av tvang mot barn i barnevern og psykisk helsevern.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2015). Barnevernsinstitusjoner. Hentet fra https://www.bufdir.no/Barnevern/Tiltak_i_barnevernet/Barnevernsinstitusjoner/
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2018). Undersøkelse av Vestlundveien ungdomssenter. Hentet fra <https://www.bufdir.no/Global/Aktuelt/Barnevern/Rapport%20Undersokelsen%20av%20Vestlundsveien%20ungdomssenter.pdf>
- Beckett, C., Maynard, A. & Jordan, P. (2017). *Values & ethics in social work* (3. utg.). London: SAGE Publications.
- Bourdieu, P. (1988). *Homo academicus* (oversatt av P. Collier). Stanford: Stanford University Press. (Originalutgaven utgitt i 1984).
- Bryman, A. (2012). *Social research methods* (4. utg.). New York: Oxford University Press.
- Bunkhold, V & Kvaran, I. (2015). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid* (1. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Christoffersen, L. & Johanessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Eide, S., B. & Skorstad, B. (2013). *Etikk – til refleksjon og handling i sosialt arbeid* (3.utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Frankfurt, H. G. (1971). Freedom of the Will and the Concept of a Person. *The Journal of Philosophy* 68(1), 5-20.
- Glasdam, S. (2011). Semistrukturede interviews af enkeltpersoner. I S. Glasdam (Red). *Bachelorprosjekter inden for det sundhedsfaglige område – indblik i videnskabelige metoder* (s. 95-108). København: Nyt nordisk forlag.
- Grimen, H & Molander, A. (2008). Profesjon og skjønn. I A. Molander og L. I. Terum (red.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grønmo, S. (2015). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Havre, M. (2017). Bedre rettsikkerhet for barn i barneverninstitusjon? *Kritisk juss*, (43)1, 48-52. Hentet fra

https://www.idunn.no/kritisk_juss/2017/01/bedre_rettssikkerhet_forbarn_i_barneverni_nstitusjon

- Holden, B. (2013). *Miljøbehandling: en atferdsanalytisk tilnærming* (1. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Jacobsen, D., I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring: Innføring i metode for helse- og sosialfagene* (1. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Mevik, K. (2012). Utdannelse i dannelsen. Om betydningen av relasjoner i profesjonelle forhold. I E. Larsen (Red.), *Miljøterapeutisk praksis: Fortellinger fra arbeidet med utsatte barn og unge* (s. 111-122). Oslo: Universitetsforlaget.
- Nygren, L. (2009). Är det något särskilt att forska i socialt arbete?. I L. Dahlgren & L. Sauer (Red.), *Att forska i socialt arbete: Utmaningar, förhållningssätt och metoder* (s.15-29). Stockholm: Studentlitteratur.
- Otherhom, I. (2015). Skjønnsutøvelse i velferdsorganisasjoner. I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: En grunnbok* (s. 171-183). Oslo: Universitetsforlaget.
- Statistisk sentralbyrå. (2018). 11362: *Barn i barnevernsinstitusjoner per 31. desember, etter region, kjønn, eierskap, institusjonstype, statistikkvariabel og år*. [Datsett]. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/11362/tableViewLayout1/>
- Storø, J., Bunkholdt, V. & Larsen, E. (2010). Er institusjonen alltid et onde, og familien alltid et gode? *Tidsskriftet Norges barnevern*, (03), 166-181. Hentet fra <https://www.idunn.no/tnb/2010/03/art06>
- Sundt, H. (2016). Hva styrer fosterhjemmsorgen? I H. Sundt (Red.), *Fosterhjemshåndboka* (s. 48-64). Oslo: Kommuneforlaget.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Tjelflaat, T. & Ulset, G. (2007). *Barn og unges medvirkning i barneverninstitusjon: et forskningsbasert temahefte* (rapport 11/2007). Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge.
- Reime, M., A. (2017). Mellom uansvarlig og kompetent: Forståelser av barnet og rettighetspraksiser blant ansatte i barnevernsinstitusjoner. *Norges barnevern*, 94(1),22-39. Hentet fra https://www.idunn.no/tnb/2017/01/mellom_uansvarlig_og_kompetent_-_forstaaelser_av_barnet_og_r

- Reime, M. A. (2018). *Barn på tvang: Nyere styringstrender og konkurrerende diskurser i institusjonsbarnevernet*. (Doktoravhandling). Universitetet i Bergen, Bergen.
- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse: Kvalitative metoder i samfunnsfag* (4. utg.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Ulset, G. & Melheim, S. (2013). *Håndtering av tvang i barneverninstitusjoner: ansattes, lederes og tilsynets perspektiver* (NTNU Samfunnsforskning AS rapport 25/2013). Hentet fra <https://www.ntnu.no/documents/10293/0/H%C3%A5ndtering+av+tvang+i+barneverninstitusjoner/9f436c1b-92ef-4989-99c9-da243e704dda>
- Ulset, G og Tjelflaat, T. (2012). *Tvang i barneverninstitusjoner - ungdommenes perspektiver* (NTNU Samfunnsforskning AS 20/2012). Hentet fra <https://www.ntnu.no/documents/10293/e2a350ab-8538-40f4-88e3-da4c558dc785>
- Ulset, G. og Tjelflaat, T. (2013). Ikke et sted å kalle et hjem? - Betydningen av tvangsbruk ved opphold i barneverninstitusjon. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 90(02), 69-83.
- Vagner, A., H & Nyland. A., H. (2011). Det klinisk kontrollerende forsøg. I S. Glasdam (Red.). *Bachelorprosjekter inden for det sundhedsfaglige område – indblikk i videnskabelige metoder* (s. 221-228). København: Nyt nordisk forlag.
- Van Hecke, M., L. (2007). *Blind spots: Why smart people do dumb things* (1. utg.) New York: Prometheus Books.

7.1 Louverk og offentlige dokumenter

- Barne og likestillingsdepartementet. (2012). *Retningslinjer til forskrift 15. november 20 om rettigheter og bruk av tvang under opphold på barneverninstitusjon (rettighetsforskriften)*. (Rundskriv Q-19/2012 Juni 2012). Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/e0c9476c97144f6ab2bf8aa04e0fecb6/rundskriv_om_retningslinjer_til_rettighetsforskriften_20_06_2012.pdf
- Barne og likestillingsdepartementet. (2012-2013). *Endringer i barnevernloven*. (Prop. 106 L 2012-2013). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/7d0ea1b89cc54939b17e69a20d5f7b48/no/pdfs/prp201220130106000dddpdfs.pdf>
- Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>

NOU 2016:16. (2016). *Ny barnevernslov Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse.*

Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon informasjonsforvaltning.

Rettighetsforskriften. (2011). Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon (FOR-2011-11-15-1103). Hentet fra

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-11-15-1103?q=rettighetsforskrifte>

Vedlegg 1 Samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet med problemstillingen;

”Hvordan påvirker rettighetsforskriften utøvelsen av miljøterapi på ungdomsinstitusjon”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å studere hvordan lovverket påvirker din og andre miljøterapeuters utøvelse av miljøterapi for ungdommer mellom 14 og 18 år, og som er plassert på en såkalt atferdsinstitusjon. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Det er mulig at den endelige problemstillingen blir endret noe men studien vil aldri gå vekk fra rettighetsforskriftens påvirkning i det daglige arbeidet med miljøterapi.

Formålet med denne studie er å samle informasjon som skal brukes til drøftingsdelen av min bacheloroppgave i sosialt arbeid. Studien bringer fram nyere forskning på et felt der det er lite skrevet om.

Ansvarlig for forskningsprosjektet

Høgskolen på Vestlandet Campus Sogndal avdeling for samfunnsfag er ansvarlig institusjon for prosjektet.

Student som også er ledere for bacheloroppgava er Deniz Köyliüoglu. Han er kontaktbar på ***** eller på mail *****@hotmail.com.

Veiledere for prosjektet heter Liv Marit Kleppe. Hun er kontaktbar på ***** eller på ***.*****.*****@hvl.no.

(Kontaktinformasjon er fjernet før sensur)

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du har fått henvendelsen til å delta fordi at jobber med miljøterapi for ungdommer som er relevante for problemstillingen. Totalt vil det være minst to eller maks tre stykk som blir informanter til studien. **Samtlige deltakere jobber for samme institusjon.**

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det at du vil bli intervjuet der følgende temaer vil bli diskutert: *din profesjonelle bakgrunn, miljøterapi, rettighetsforskriften, ungdommens oppfatning av rettighetsforskriften, begreper i rettighetsforskriften, skjønn i rettighetsforskriften og tvangsbruk.* Under intervjuet vil det være mulig at vi kommer inn på andre temaer som har nær kobling til ovennevnte temaer. Intervjuet tar mellom 1-1.5h med mulighet til pause hvis nødvendig.

Intervjuet vil bli tatt opp med lydopptak på to forskjellige enheter. Lydopptaket er for å beskytte deg som informant, slik jeg gjengir riktige opplysninger. Ingen av enhetene har mulighet til å koble seg på internett og materialet vil bli slettet så fort opptaket er transkribert eller senest 15 mai 2019.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Du kan også under intervjuet velge å ikke svare på et spørsmål uten å oppgi noen grunn.

Ditt personvern

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er kun prosjektlederen som vil ha tilgang til lydopptaket. Transkriberingen av intervjuet vil være tilgjengelig for veilederen, men kun når dette er nødvendig. I den endelige oppgaven og i transkriberingen vil du ikke være identifiserbar direkte da navn og rolle vil bli anonymisert. **Det er mulig at andre som tilhører den samme institusjonen kan identifisere deg som informant gjennom skildringer av hendelser eller ved direkte sitat.**

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes den 24 mai 2019 da bacheloroppgava skal leveres inn. Transkribering av lydopptak vil bli spart i digital kopi og er kun tilgjengelig for meg eller deg som informant.

Hvis oppgava får karakter A eller B kan den bli publisert på HVL sine artikkeldatabaser. Dette kun hvis samtlige informanter gir sitt godkjennende. Du som informant eier alle rettigheter til å avgjøre om slik publisering skal skje uten noen form for negativ konsekvens hvis du ikke vil.

Med vennlig hilsen

Prosjektleder (student)

Deniz Köylüoglu

Prosjektveileder

Liv Marit Kleppe

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Hvordan påvirker rettighetsforskriften utøvelsen av miljøterapi på ungdomsinstitusjon*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju med lydopptak.
- at det jeg sier kan bli brukt i drøftingsdelen gjennom analysetolkning og direkte sitat.
- at oppgava kan bli publisert på bestemte artikkeldatabaser.
- at ved signatur godkjenner jeg det som står i dette dokument. Hvis samtykke ikke gis til en eller flere spesifikke punkter i skrevet skal dette formidles til prosjektleder.

(Signert av prosjektinformant, sted og dato)

Vedlegg 2 Intervjuguide

Innledning:

- Takke for deltakelse
- Presentere bachelorprosjektet.
  - Hvorfor.
  - Hvordan.
- Garantere anonymitet og konfidensialitet.
  - Pga. det lave antallet informanter og at informantene muligens er kjent skal jeg gi muligheten til informantene å styre selv hvem som skal få tilgang til artikkelen.
    - Enten fri tilgang for alle, med mulighet til publisering på nettet eller kun tilgang for veileder og sensor.
- Mulighet å trekke seg når en vil, eller velge å ikke svare på et spørsmål uten noen form for konsekvens.
- Fortell litt om gangen i intervjuet.
  - Bakgrunnsspørsmål.
  - Miljøterapi.
  - Rettighetsforskriften (stor plass).
  - Avslutning.
- Tid.
  - Rundt en time, kanskje litt over.
- Lydopptaker.
  - Spørre om tillatelse.
  - Forsikre at jeg er den eneste som skal høre og materialet blir ikke lagret på enhet som har internettilkobling.
  - Lydopptaker er for å sikre informanten at jeg gjengir riktig informasjon.
- Samtykkeskjema (må vi ha det?)
- Spørsmål?

- Starte lydopptak

Bakgrunnsspørsmål:

- Hva utdanning eller bakgrunn har du?
- Hvor lenge har du arbeidet med ungdommer på institusjon?
- Har du fått gå en kurs eller liknende gjeldende rettighetsforskriften?

Spørsmål:*Miljøterapi:*

- Hva mener du at miljøterapi er?
- Hva synes du er bra med den form for behandling // miljøterapi?
- Hva synes du er utfordrende med miljøterapi?
- Kan du si noe om hva du tror er din viktigste rolle som miljøterapeut er?
- Hvordan mener du at institusjoner best kan hjelpe ungdommer med atferdsproblematikk?

Rettighetsforskriften:

- Kan du kort forklare hva rettighetsforskriften dreier seg om?
  - Er det noen deler du mener er viktigere, eller mindre viktig?
- Opplever du at forskriften påvirker din utøvelse av miljøterapi? I så fall, hvordan?
  - Kan du fortelle om en situasjon eller hendelse der rettighetsforskriften underlettet eller vanskeliggjort din utøvelse av miljøterapi.
- Hvordan er den vanlige diskursen om rettighetsforskriften blant miljøterapeuter?
  - Har den et positivt eller negativt preg?
  - Er det noen utfordringer eller problemstillinger som dukker opp når rettighetsforskriften blir diskutert?
- Hvis du fikk muligheten å endre på hva du vil i rettighetsforskriften, der endringen ifølge din mening leder til bedre praksis overfor ungdommene. Hva ville du endret?

- Er det noe du ønsker du hadde mulighet til å gjennomføre men der rettighetsforskriften hindrer deg?

Ungdommen og rettighetsforskriften:

- På hvilken måte mener du at ungdommene er kjent med rettighetsforskriften?
- Rettighetsforskriften er til for å blant annet sikre ungdommene god praksis. Tror du dem opplever det slik?
- Bruker dem sin klagerett?
  - Hva blir oftest klaget på?

Brukermedvirkning:

- Opplever du at rettighetsforskriften gir ungdommene for mye makt eller for mye å si i forhold til sin situasjon?

Begreper i rettighetsforskriften:

- Det står i forskriften at hensikten med de lovene er å sikre beboerne *forsvarlig omsorg*. Hva legger du i det begrepsparet?
  - Opplever du at utformingen av rettighetsforskriften påvirker dine muligheter å gi forsvarlig omsorg i positiv eller negativ forstand?
- Forskriften nevner begrepsparet *alder og modenhet*. Hvordan tolker du det?
  - Påvirker alder og modenhet din utøvelse av miljøterapi?
- *Barnets beste* er vanlige begrep i barnevernsarbeid. Hvordan påvirker rettighetsforskriften dine muligheter å sørge for barnets beste?
  - Er det tilfeller der du ønsker å gjøre noe annerledes i forhold til barnets beste men der rettighetsforskriften kommer i veien?

Skjønn i rettighetsforskriften:

- Opplever du at skjønnnet i rettighetsforskriften påvirker din utøvelse av miljøterapi?

- Er spillerommet for skjønn positivt eller negativt?
- Hva syns du om at barnets beste bærer et stort preg av skjønn?

Tvangsbruk

- Forskriften åpner opp for muligheten å bruke tvang. Hva tenker du om det?
- Har det vært tilfeller der en brukte for mye tvang, eller kanskje for lite? Der målet er forsvarlig omsorg eller barnets beste.

Kontrollerende organ:

- Med tanke på at mye av loven er skjønnbasert kan det gjøre en mer forsiktig å bruke sin makt for å nå god omsorg?

Etiske hensyn:

- Frihet?
- Hjelp og kontroll?